

OMLÄSNING:

DONNA HARAWAY, "MANIFESTO FOR CYBORGS: SCIENCE, TECHNOLOGY, AND SOCIALIST- FEMINISM IN THE 1980s" (1985)

INTRODUKTION

Det har snart gått trettio år sedan Donna Haraways "Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the 1980s" publicerades i den brittiska tidskriften *Socialist Review* och nuförtiden är vi många som lever i ett symbiotiskt förhållande med våra telefoner, datorer eller surfplattor.¹ Vi kommunicerar, konsumerar och deltar via apparater som få vet hur man programmerar. Kanske är det också därför som vi, trots att de kroppslösa kontakterna människor emellan är fler än någonsin, är lika långt ifrån ett kön-, ras- och klasslöst samhälle som någonsin förr? Kanske är det därför som Haraways cyborg fortfarande fungerar som en "ironisk politisk myt"?

Haraway, nu verksam vid University of California, är feminist, vetenskapshistoriker och biolog. Hennes forskning rör sig framför allt i de gränsland där våra individuella och kollektiva identiteter konstrueras och kretsar kring frågor om natur, vetenskap och kön. Den första svenska översättningen av manifestet återfinns i antologin *Samtidskultur* 1999 samt senare i *Apor, cyborger och kvinnor. Att återuppfinna naturen* (2008), en samling av Haraways texter i översättning av Måns Winberg.

Manifestet avslutas med Haraways konstaterande att hon hellre vill vara en cyborg än en gudinna. Uttalandet har citerats flitigt och i en mängd olika sammanhang genom åren. Konstaterandet återspeglar Haraways intention: att erövra naturvetenskapen och utmana en essentialistisk feminism. Idag när en av de mest uppmärksammade feministiska rörelserna utgörs av Femen, vars iscensättning av kvinnokroppen konnoterar just gudinnan, tyckte vi på *TFL* att det var dags att åter uppmärksamma Haraways manifest.

Vi bad tre litteraturvetare, docent Ingemar Haag och doktor Marie Öhman vid Mälardalens högskola samt doktor Amelie Björck vid Lunds universitet, att läsa om "Manifesto for Cyborgs" och i varsin kortare text beskriva sina intryck av Haraway.

Lydia Wistisen

NOTER

- 1 Donna Haraway, "Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the 1980s", i *Socialist Review* 1985:80, s. 65–108. Titeln ändrades till "A Manifesto for Cyborgs: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late 20th Century", i *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*, New York: Routledge, 1991.

CYBORG, ÅTTIOTALSIDEOLOGI OCH POSTHUMANISM

När Donna Haraways *The Cyborg Manifesto*¹ publicerades för första gången hade jag just tuperat luggen och köpt en pastellrosa tröja med överdimensionerade axelvaddar och Musse Pigg-mönster. Det var i mitten av 1980-talet och jag var väldigt långt ifrån att läsa ett manifest. I själva verket kom manifestet i min väg först när jag många år senare påbörjade ett forskningsprojekt om posthumanism, ett fält inom vilket det fått ovedersäglig betydelse och idag innehar position som något av en urtext. Till det senare ska jag återkomma efter att först ha reflekterat kort över manifestets ursprungliga meningsskontext.

I sin samtid utgjorde manifestet ett bidrag till den feministiska teoriutvecklingen. Kvinnorörelsen hade tidigare riktat sitt huvudsakliga intresse mot sociala och politiska frågor rörande kvinnors rätt och möjligheter i samhället. Dessa kompletterades nu av en kritisk analys av begreppet ”kvinna” i sig självt. Denna nya *post-moderna* feminism, företrädd av teoretiker som Julia Kristeva, Luce Irigaray och Toril Moi, fokuserade på det kulturella meningsskapandet och hur kön och maktförhållanden finns inskrivet i detta. Man konstaterade att kategorin kvinna är en social och språklig konstruktion utan essentiell motsvarighet i verkligheten, och att därför också föreställningar om vad kvinnor (och män) kan och bör vara måste betraktas som sådana konstruktioner. Kön blev till genus, en transformation som gav stark emancipatorisk kraft bort från traditionella roller och begränsningar. Haraways manifest bidrog till denna utveckling genom sin generella och övergripande kritik av en dualistisk omvärlds- och människouppfattning. Kritiken riktas inte bara mot könsdikotomin, i manifestet förutspås att teknikens utveckling kommer att förändra människans allomfattande sätt att ordna tillvaron binärt i kategorier som

natur–kultur, mänskligt–icke-mänskligt, materiellt–icke-materiellt. Det konstateras dock att dessa dikotomier har varit verksamma i förtryck mot exempelvis kvinnor, etniska och sociala grupper och djur, så att deras upplösning indirekt ger emancipatorisk kraft till sådana grupper. Cyborgen är Haraways förkroppsligade symbol för dessa idéer. Genom att vara både teknik (*cybernetik*) och *organism* problematiserar cyborgen en dualistisk sortering av verkligheten och fungerar som en förkroppsligad symbol för frigörelse och gränsöverskridande.

Cyborgens potential att överskrida gränser och upphäva kategorier, tillsammans med det faktum att Haraway förutspår att det är just den tekniska utvecklingen som kommer att orsaka detta upphävande, är också anledningen till manifestets stora betydelse för det som kommit att kallas posthumanism. De motsatser som förenas i cyborgen ingår nämligen i ett klassiskt humanistiskt begreppsligt ramverk som använder dem för att sätta *människan* (inte mannen) i centrum av tillvaron, ett synsätt som ett posthumanistiskt tankegeds alltså utmanar. Cyborgen överskrider inte bara könsbarriären utan även artbarriärer.

Flera av de posthumanistiska tendenser som Haraway pekar på i sitt manifest har sedan dess bekräftats och utvecklats. En av de mest påtagliga handlar om en omfattande och långtgående sammanflätning av människa och maskin. Vid 1900-talets slut kommer vi alla att vara cyborger, säger Haraway, vilket måste uppfattas som väldigt förutseende med tanke på senare decenniers utveckling där tekniskt framställda organ och kroppsdelar blir till en del av den mänskliga kroppen och fenomen som intelligens och minne finns i maskiner likväl som i människor. Man ska ha i åtanke att vid tiden för manifestets tillkomst hade världens första persondator presenterats för världen bara något år tidigare, CD-skivan hade nyss sett dagens ljus och internet var knappt ett befintligt ord ännu. Men det handlar också om en förändrad

syn på egenskaper som intelligens, minne och kreativitet som unikt mänskliga. Haraway säger att maskinen i framtiden kommer att vara en ambivalent skapelse mitt i skärningspunkten av det naturliga och det artificiella, mellan kropp och medvetande, mellan det självgenererande och det utifrån designade. Tankarna leds till artificiella intelligenser och autonoma robotar som bidragit till att sätta likhetstecken mellan den mänskliga tanken och datorprogram, mellan kreativitet och feedbackloopar.

Manifestet förutspår att detta på intrikata vägar kommer att bidra till en förändring av vad vi uppfattar som materiellt/mechaniskt eller icke-materiellt, en distinktion som varit ytterst verksam i åtskiljandet och upphöjandet av det mänskliga i förhållande till det icke-mänskliga. I förlängningen innebär detta också en förändring av hur saker och ting värderas och anses relatera till varandra. Våra bästa maskiner kommer att vara gjorda av solsken säger Haraway, vilket kan låta som en motsägelse i en tid där maskinen är ett påtagligt redskap i människans hand. Vad som avses är en pågående dematerialisering och ett osynliggörande av tekniken, från det mekaniskt påtagliga till osynliga koder och signaler. Detta möjliggör inte bara en omärklig integrering av teknik och organism. "Kodifieringen" har inom vetenskapsgrenar som genetik, ekologi, bioteknologi även verkat i motsatt riktning, så att den levande organismen mekaniserats. Också människan kan ses som ett slags system av koder och kommunikation, vilket innebär att den cartesianska icke-materiella själen inte längre går att skilja ontologiskt från det materiella. Därmed upphör också de hierarkier som bygger på den distinktionen, siar Haraway, något som kommer att leda till en förändring i gamla hierarkiska ordningar som den mellan natur och kultur, mellan djur och människa. Det är också i dessa gränsdragningar som Haraway fortsatt sitt värv genom analyser av strukturella likheter mellan imperialism, primatologi, patriarkalism.

Det har alltid varit oroande för människan när tekniken vinner framsteg. I litteraturhistorien finns många uttryck för detta i form av automater och robotar som duperar människan, löper okontrollerat amok eller tar över världen. Haraways manifest ger ingångar till förståelse för varför dessa varelser har sådan förmåga att skrämja oss. Eftersom maskinen har varit ett av de fenomen vi dualistiskt skapat vår identitet utifrån utgör deras närmande i någon mån en fara för denna identitet. Den utgör ett konkret hot mot människans uppenbarelse, men även den humanistiska värderingen av henne och de maktordningar som följer med detta.

Haraway betonar istället det lustfyllda i cyborgens gränslösa uppenbarelse. Jag tror att det är därför jag kommer att tänka på mitt rosa klädesplagg när jag läser manifestet och uppfattar att det finns beröringspunkter mellan de idéer cyborgens förkroppsligar och vad denna persedel representerar. Det har förstas med känslan av möjligheter att göra, möjligheten att ompröva invanda synsätt för att se nytt och friare på tillvaron: Åttioalet var inte bara en tid för feministiskt nytänkande. Det var också en tid av samhälllig förändring. Nyliberalism och avregleringar var på väg att förändra ett samhällsideal från kollektivistiskt till individualistiskt, från folkhem till marknad. Kapitalismens populärkulturella Disney-symbol hade plötsligt ett uppenbart berättigande. För både mig och cyborgens fanns en kontext som på sitt sätt strävade efter att lyfta fram individen framför hennes tillhörighet, det enskilda framför kategorin.

Marie Öhman

NOTER

- 1 Manifestet publicerades ursprungligen under en något annorlunda titel. Min läsning utgår från Donna Haraway, "A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century", i *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*, London: Free Association Books, 1991, s. 149–181.

KONVERGENS I DET ARTIFICIELLA KÖTTVECKET

För 15 år sedan, när Donna Haraways cyborg-manifest dök upp på svenska i antologin *Samtidskultur* (1999) hade jag ganska nyligen bärgat min magisterexamen. Min feta C-D-uppsats hade jag ägnat åt den konkreta poesin hos Öyvind Fahlström, Bengt Emil Johnson och Jarl Hammarberg-Åkesson. Om mitt vetenskapliga ideal som duktig student var stringens och klarhet, fascinerades jag av dessa poeter just för att de stod för motsatsen. I stället för att söka en pregnant yttre form för inre bilder tycktes de se sig själva som tillfälliga ommöbleringsinstanser i ett stort språkssystem. Deras språkliga knådnings- och störningsetetik var ett uppror mot Subjektets primat och mot den tjugofemte jakten på människoanpassad Mening. Detta hade jag förstått. Likaså hade jag insett att symbiosen mellan människan och teknikerna (konkretisterna älskade även bandspelaren och radiomediet) oavbrutet stöpte om förutsättningarna för hur saker kunde göras, tänkas och förmedlas. Det angick alltså vecka livet.

Man hade kunnat tro att någon skulle tipsa mig om Donna Haraways cyborgmanifest, men ingen gjorde det. Inte heller greppade jag själv textens relevans när jag trots allt började läsa. Reflektionerna kring kön och ras och djur tycktes mig ovidkommande i relation till konkretisternas arbete. Språkmaterialismens udd såg jag nämligen som riktad mot litterära och språkliga traditioner, särskilt mot centrallyrik och slentrianjargong. Var inte det nog? Om Subjektet – denna liberalismens, psykologins och fenomenologins grundstruktur – tvingades vika ner sig och språket befriades skulle ju friheten vara allas. Så tänkte jag då.

Det fanns ytterligare ett hinder för min hemkänsla i cyborgmanifestet. Även om konkretisterna – liksom tidiga cybernetiker som Norbert Wiener och Gregory Bateson – kopp-

lade cyborgskapet till frihet, dominerade i mina litteraturvetenskapliga kretsar en tekniskräck med stöd i det slags modernistiska och frankfurtskolade litteratur och film som i decennier hade givit maskinmänniskan rollen som totalitär monster.¹ Till och med en författare som William Burroughs, som annars med sina cut-ups gärna ingick maskinell allians, anslöt sig till denna tradition med en novell betitlad ”The Coming of the Purple Better One”, publicerad i samband med den politiska krisen 1968.²

Novellen beskriver hur apan Homer Mandrill ikläs rollen som presidentkandidat och placeras på ett podium för att hålla tal. Apan ansluts till avancerade tekniska system och förses med en artificiell röst. Hans tal är aggressivt, hänar minoriteter och hetsar till krig, och den fördummade publiken hurrar mekaniskt för varje skitkorv han lägger ut. Till sist utbryter kaos; apan blir martyr och får statsbegravning.

Novellen gör sig påmind här eftersom Burroughs intresse för apor och maskiner är besläktat med Haraways. Författarna har dessutom åtminstone en mission gemensam: Burroughs (ap-)cyborg gisslar liksom Haraways senare variant människors fåfänga och riskabla längtan efter autenticitet och ”rötter”.³ Men där Burroughs återanvänder klichén med cyborgen som den dolda centralmaktens verktyg bryter Haraway traditionen. I hennes posthumanistiska scenario är ”folkmassan” inte urblåst all partikularitet – den måste bara lära känna sin nya subjektivitet, *känna hur den ingår*. Därför gör hon om själva frågeformuläret.

Burroughs frågar: Om individens gränser mot tekniken löses upp och den enskilde förlorar makten över sitt eget subjekt, vem ska då ta över denna makt?

Haraway frågar: Hur ska vi hantera insikten om de luddiga gränserna mellan levande organism och maskin (liksom gränserna mellan djur och människa och mellan fysiskt och ickefysiskt)? Hur skapar vi utifrån dessa förhållanden en ny feministisk, politisk subjektivitet?

Trogen en estetik ”mot den perfekta kommunikationen” låter Haraway sin text kränga och stilarterna avlösa varandra.⁴ Manifestet börjar i en nostalgisk-futuristisk men också naiv utopi med cyborgerna som hjälte, njutningsfullt framglidande genom de gamla dikotomiernas veck – varken människa eller maskin, varken kvinna eller man, varken kopia eller original. Hen saknar rötternas och reproduktionens normerande bindningar och äter teknikfientliga feministerna och vänstermänniskor till frukost. En del sentida, vita ”cyborgfeminister” har fortsatt i detta bekväma spår och struntat i den komplexitet som följer. För även om Haraways cyborg på postmodernt vis framhåller anti-essentialismens politiska kraft, kan hen också förankras som besvärlig, situerad kropp i världen, som vem som helst av oss.

Som feminist vet Haraway (till skillnad från 1960-talets språkmaterialister) att positiv förändring inte kan tänkas vare sig kroppslöst eller med den i hemlighet maskulina ”Människan” som mått. Det faktum att språket har en egen agens som ”diskurs” (Foucault), som det som ”talar oss” (Kittler), som ”virus” (Burroughs) eller som ”protes” (Hayles) hindrar inte att våra specifika, situerade kroppar deltar i spelet tyngda och riktade av olika ok och intressen. Därför kan en språkmaterialistisk, feministisk eller annan frihetsrörelse aldrig grundas i en idé om deltagarnas neutrala likhet, utan enbart verka genom affinitet – en vilja att vara och göra tillsammans.

Under min litteraturvetenskapliga utbildning var det ingen som upplyste mig om den intellektuella medborgarens ansvar att politisera sin blick (som i mitt uppsatsskrivande: att se de hornbågade vita sönerns kamp mot sina litterära fäder, men också öppningarna för allianser med andra, mindre mansdefinierade frihetsrörelser; att se Sonja Åkesson som en transversal gestalt). Det var inte förrän jag, via genusvetenskap och djurstudier tillsammans med Rita Felski, Sara Ahmed, Cary Wolfe

och andra, började reflektera över relationerna mellan berättelser (i vetenskap, skönlitteratur osv) och maktspelet mellan faktiska kroppar (däribland min egen), som jag kunde ta cyborgmanifestet till mig. Grötigheten som jag initialt retade mig på har jag idag omtolkat som realism, i meningen en ovilja att reducera faktisk komplexitet. Genom skapandet av en egen, feministisk cyborgfiktion och genom att på liknande vis läsa andras SF-berättelser som fallstudier där framtiden prövas, blir Haraways anslag den konstnärliga forskarens, som performativt iscensätter sitt vetenskapsteoretiska credo: att all forskning är situerat ”historieberättande”.

Litteraturundervisningen har blivit mer maktmedveten sedan slutet av förra seklet. Studenternas egna politiska tänkande övas idag upp på ett annat sätt än förr. Och även om det i min egen litteraturvetargeneration på forskningsfältet dröjer kvar en märklig klyvnad mellan en maskulin, medievetenskaplig gren som ägnar sig åt *litteraturens materialitet, tekniken och Människan* – och en feministisk gren som undersöker sådant som *litteraturens materialitet och olikartade (mänskliga och icke-mänskliga) kroppar och begär*, så tror jag framtiden kräver konvergens på det breda fält som cyborgmanifestet stakade ut. Det finns ett stort behov av personer som *samtidigt* vet något om språk, estetik, informationsteknik, begär och intersektionella maktfrågor, för att utvärdera cyborglivets möjligheter och risker.

Inom termodynamiken är affinitet måttet på den kraft som utvecklas i en kemisk reaktion. Hur använder vi bäst denna kollektiva kraft, som med några tangenttryckningar kan fås att svärma kring jorden? Vad är effektiv aktivism och vad är lättköpt avreglering av samvetet? Cyborgens liv lever oss, gåckande. Vi färdas med ryggen mot framtiden allt längre in i de artificiella dikotomiernas köttveck.

Amelie Björck

NOTER

- 1 En utredning av den cybernetiska posthumanismens betydelse i svensk prosa, med panikdramaturgier såväl som positiva avsättningar, återfinns i Jonas Ingvarsson, *En besynnerlig gemenskap. Teknologins gestalter i svensk prosa 1965–70*, diss. Göteborg: Daidalos, 2003.
- 2 William Burroughs, "The Coming of the Purple Better One", *Esquire*, November 1968.
- 3 Totalfejken Homer Mandrill påstås i "The Coming of the Purple Better One" på ett särskilt genuint sätt representera amerikanernas "rötter" eftersom han är apa. Precis som Haraway i sina kritiska studier av primatologins konstruktioner parodierar Burroughs hur denna forskning ofta låtit sig kidnappas av ideologiska krafter som framhåller släktskapet mellan människor och de mer aggressiva sorternas apor, enbart i syfte att rättfärdiga att människan är "naturligt" inriktad på våld och konkurrens.
- 4 Donna Haraway, *Apor, cyborger och kvinnor. Att återuppfinna naturen*, övers. Måns Winberg, Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion, 2008, s. 217.

EN VÄRLD UTAN "MÄNNISKAN"

I've seen things you people wouldn't believe.
Attack ships on fire off the shoulder of Orion.
I watched c-beams glitter in the dark near the
Tannhäuser Gate. All those moments will be
lost in time, like tears in rain. Time to die.

Replikanten Roy Battys (spelad av Rutger Hauer) sista ord i Ridley Scotts *Blade Runner* från 1982 lär ha fått filmteamet att applådera och några grät när Hauer improviserade fram sin replik. Hauer's öde har ofta varit att spela demoniska karaktärer som sätter det mänskliga på spel, ja, i *Blade Runner* är hans karaktär mer än så, skulle man kunna säga – en android, en syntetisk människa skapad av mänsklig vävnad och i alla stycken lik en människa, förutom

att den saknar empati. Överlägsen i styrka och med intelligens i paritet med människan används replikanterna för uppdrag som människorna varken kan eller vill utföra, huvudsakligen militära operationer. Den perfekta deleuzianska krigsmaskinen. Rörlig. Snabb. Utan hänsyn till fiendernas liv och lidande. Precis som cyborgerna i *Terminator*-filmerna. Organiskt liv i förening med tekniken. Denna "omänsklighet" har alltså inte hindrat varken filmteam eller åskådare från att beröras av dödsmaskinen Roy Battys sista ord.

Replikantens bortommänskliga erfarenheter och reflektionen över att den erfarenheten varit förgäves tecknar två motsatta rörelser: en utåtriktad genom interaktionen med en vidsträckt värld; en inåtriktad mot det egna "jaget", som avslöjar det "mänskliga" självmedvetandets mekanismer. Som om Roy Batty vore en människa – och hade ett ansikte som vi bekräftar med vår medkänsla, som vi har ett ansvar för. Har androider, eller för all del cyborger (bestående av syntetiskt material och biologisk vävnad), ett ansikte? Är det bara människor som har ett ansikte? Jacques Derrida berättar i *L'animal que donc je suis* att Emmanuel Levinas i ett samtal med den brittiske filosofen John Llewelyn inte kunde säga huruvida ormen har ett ansikte.¹ Levinas etik, som för honom föregår varje ontologisk bestämning, har sin grund i mötet med den Andres ansikte, ett mänskligt ansikte; etik är något som omfattar människor – inte ormar eller androider.

Vi skulle naturligtvis vilja säga att cyborgens, liksom replikanten, har ett ansikte – ja, varför skulle vi inte säga det? Representationerna av cyborgens i litteratur och film vilar inte sällan på något slags "människolik" grund. Men det kan förefalla mer logiskt att påstå att den saknar ansikte! Kanske för att cyborgens överskrider ramarna för det vi anser vara "mänskligt". Men vi är väl ändå inte beredda att säga att våra medmänniskor saknar ansikte. Det kanske vi måste göra om vi inte längre kan definie-

ras som en "Människa" utan snarare som en "cyborg" – vilket är Donna Haraways än idag provokativa ståndpunkt i "Ett cyborgmanifest: Vetenskap, teknik och socialistisk feminism i slutet av 1900-talet", där hon menar att vi faktiskt redan lämnat, eller står i begrepp att lämna, det mänskliga.² Gränserna mellan människa, maskin och djur har delvis eller helt raserats – dessa kategorier glider in i och ut ur varandra i ett oupphörligt växelspel.

Det är väl i just detta spel som man kan avläsa något ansiktslöst. Cyborgen förefaller inte intresserad av att "se" den andre; den är helt inriktad på att upprätta förbindelser, liksom i blindo, som när vi kommunicerar via sociala medier eller planlöst surfar på nätet. Cyborgen är en sambandscentral av kiselchips som kodar och avkodar informationen. Den är inte styrd av en längtan att definiera sig eller av ett intresse för den andre – identiteten såväl som etiken verkar åsidosatt.

När man idag läser Haraways cyborgmanifest blir man tydligt påmind om den poststrukturalistiska kontext som texten har sin hemvist i – inte minst genom ifrågasättandet av de binära motsatspar som strukturerat det västerländska tänkandet. Och man blir varse – vilket i stort gick den svenska intellektuella miljön förbi, hur obegripligt det än kan låta – hur ideologiskt det poststrukturalistiska projektet i grunden är. Implikationerna är vittomfattande. Cyborgvisionen frammanar en värld utan genus, utan klass, utan ras, utan "förtryckande" mekanismer – människor, djur och maskiner i skiftande former. Konturerna kring Människan, Mannen, Kvinnan, Djuret, Maskinen upplöses till förmån för förbindelser mellan människor, män, kvinnor, djur och maskiner – vi kan inte längre binda tanken vid artens *essens*, någon sådan finns inte. Cyborgen befinner sig genom sina oheliga allianser bortom tanken på identitetens beständiga "det samma" och individens "odelbarhet". Världens kraftcentrum är inte längre människan, eller

mannen, eller förnuftet, eller den organiska reproduktionen...

På ett övergripande plan uppmärksammar naturligtvis Haraways manifest möjligheten att skifta perspektiv – och det är hon naturligtvis inte ensam om under denna tid! Redan under det sena 1800-talet bereddes plats för en decentralisering av människans position med Marx, Nietzsche och Freud. Kanske hävdar Haraway mer kraftfullt att det inte finns några privilegierade positioner och att många av de socialistiska och feministiska projekten trots sina revolutionära ansatser vilar på en dröm om helhet och ett i grunden suveränt subjekt som bara återskapar gamla maktstrukturer – patriarkala, västerländska, humanistiska värdesystem. Cyborgen har en helt annan position. Den rör sig bortom dessa fixerade system, och bortom människan.

Cyborgen antyder slutet för "Människan" – som "ras" har vi genom vetenskapens utveckling under de senaste århundradena strävat mot en artificiell värld. Man kan som Hanna Arendt se detta med oblida ögon, som om människan är "besatt av ett uppror mot den mänskliga tillvaron så som den är henne given, en gåva från ingenstans (sekulariserat talat) som hon verkar vilja byta ut mot något hon själv skapat".³ Arendt är aldrig beredd att offra människan på vetenskapens altare. För Haraway är detta offer nödvändigt för att historien ska kunna skrivas om, för att de stelnade strukturer som behärskat det västerländska tänkandet sist och slutligen ska kunna ersättas av förbindelser, av en horisontell kommunikation som inte längre vilar på en fixerad ordning, ett logos.

Och det är väl här som Haraways text har den största genomslagskraften. Även om hennes text huvudsakligen polemiserar mot vissa feminismers irrfärder in i patriarkala strukturer, är det ett manifest som liksom Lyotards föreställning om det postmoderna gör sig av med de stora berättelserna. Det finns ingen början,

det finns inget slut. ”Cyborginkarnationen står utanför frälsningens historia”, skriver hon.⁴ Men det finns en rasande skrift som kan skriva vilken mikrohistoria som helst. Kommunikationsteknologins dolda men allestädes närvarande kiselchips är en skriftyta som blixtnabbt kodar miljarder mikroberättelser – utan hänsyn till maktstrukturer. Vem uthärdar en sådan ”gränsernas oordning”? Haraway själv finner en *njutning* i detta! Vem uthärdar en värld utan slut? En berättelse utan slut, en ändlöst produktiv skrift som inte erkänner några definitiva upplösningar, som inte hejdas av en definitiv betydelse, av en katharsis? Kanske endast de som saknar ansikte – cyborgen Roy Batty (även om han har ett mänskligt patos i slutreplikerna), abborren, skalbaggen, ormen, alla de som inte saknar frälsningens historia, därför att de inte känner till den, och som munkavlades när den stora historien skrevs. I vår posthumanistiska tid är det till deras röster vi nu ska lyssna.

Ingemar Haag

NOTER

- 1 Jacques Derrida, *L'animal que donc je suis*, Paris: Galilée, 2006, s. 148f.
- 2 Donna Haraway, ”Ett cyborgmanifest: Vetenskap, teknik och socialistisk feminism i slutet av 1900-talet”, i *Apor, cyborger och kvinnor. Att återuppfinna naturen*, övers. Måns Winberg, Stockholm/Stehag: Symposion, 2008.
- 3 Hanna Arendt, *Människans villkor. Vita activa* [1958], övers. Joachim Retzlaff, Göteborg: Daidalos, 1998, s. 28.
- 4 Haraway 2008, s. 187.